

LUND UNIVERSITY

"Nä, nu skall jag läsa arkeologi" - Arkeologiutbildningen i blickfånget

Jennbert, Kristina

Published in:
Arkeologi och samhälle

2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jennbert, K. (2009). "Nä, nu skall jag läsa arkeologi" - Arkeologiutbildningen i blickfånget. I B. Petersson, K. Jennbert, & C. Holtorf (Red.), *Arkeologi och samhälle* (Vol. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No 58, s. 13-27). Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

”Nä, nu skall jag läsa arkeologi”

Arkeologiutbildning i blickfånget

Kristina Jennbert

Vad är det som lockar studenter att läsa arkeologi? Hur ser arkeologiutbildningen ut i förhållande till regeringens och riksdagens utbildningsuppdrag? Hur har den förändrats under de senaste decennierna i förhållande till den internvetenskapliga utvecklingen och de förändrade utbildningspolitiska visionerna? Frågor som dessa är vitala för arkeologin och dess fortlöpande utformning och ställning, såväl inomvetenskapligt som i den externa praktiken där arkeologin ingår i olika sorters samhällsuppdrag. Det är därför nödvändigt att föra en kontinuerlig diskussion om utbildningen i arkeologi idag.

Trots det nyligen tillspetsade utbildningsuppdraget och dess betoning på yrkesutbildning och anställningsbarhet finner vi idag att när studenter väljer att läsa arkeologi är det inte alltid med tanke på ett konkret kommande yrkesliv. Paradoxalt nog verkar det som om studenternas val vilar på helt andra grunder. Under senare år finns det också en mycket tydlig trend inom de flesta högre utbildningar att antalet studenter kraftigt minskar. En del unga människor väljer bort högre utbildning. Det är problem att fylla utbildningsuppdraget. Situationen idag är långt ifrån

m.alfredsson@eslov.fhsk.se

den, som råde för 10 år sedan med upp till 300 personer på institutionernas reservlistor. Mål och visioner från statsmakterna påverkar tydligen inte helt studenternas val.

I våra kursenkäter vid institutionen i Lund anger studenterna i arkeologifämnet att studierna beror på ett genuint intresse för förhistorien. De har en sorts *urundran* om hur det kan ha varit för tusentals år sedan och ett intresse för det genuint mänskliga. De skriver också att de fångats av själva den arkeologiska yrkesrollen, och av en spännande och äventyrsfylld arkeologi. Bland våra studenter finns det de som är mer allmänt intresserade och sådana som mest av allt vill arbeta som arkeologer. Drömmen om kunskap och bildning finns hos många studenter trots att de går en osäker yrkeskarriär tillmötes (Fig. 1).

Utbildningsuppdraget

Den högre utbildningen i Sverige har genomgått omfattande förändringar under de drygt 30 år som jag kan överblicka av egen erfarenhet. Reformen och förändringar i högskoleförordningen har gett ändrade premisser för hur vi kan bedriva utbildning i arkeologi. Med ett längre tidsperspektiv har utbildningen framförallt ändrats från att huvudsakligen ha bestått av en inomvetenskaplig skolning till att vara en utbildning mer präglad av behovet av andra utomvetenskapliga kompetenser.

Arkeologifämnet och utbildningen i arkeologi är beroende av samtidens värderingar av nyttan av kunskap och dess tillämpning i olika yrkeskategorier. I synnerhet är den uppdragsarkeologi, som är direkt beroende av den nuvarande lagstiftningen och samhällets infrastrukturella expansion, konjunktürkänslig. På liknande sätt är arkeologiutbildningen ideologianknuten. Utbildningen

Fig. 1. Utbildningssituation. Studenter tillsammans med Lars Larsson provborrar i Uppåkra (Foto: Kristina Jennbert 2008).

är beroende av den rådande utbildningspolitiken och vad som anses bäst kunna gagna samhällsutvecklingen. Utbildningsdepartementets medelstilldelning liksom regeringens forskningspolitiska propositioner visar vilka vetenskapsområden, som ligger i linje med samhällsideologin och samhällets nytta av kunskap. Teknik, medicin och viss naturvetenskap är de högprioriterade vetenskapsområdena. Dessvärre ligger inte arkeologi och humaniora i främsta ledet av dessa prioriteringar. Prioriteringar inom universiteten har också konsekvenser för finansiering av grundutbildning, forskning och forskarutbildning. Arkeologiutbildningen är en del av allt detta.

Under åren 2006 och 2007 har den högre utbildningen i Sverige förändrats på ett genomgripande sätt i samband med Bolognaprocessen och införandet av en Masterutbildning. Det europeiska projektet slår igenom även i den svenska utbildningen. Studenterna skall kunna studera vid olika universitet i Europa, rörligheten inom EU är ett av ledorden i denna utbildningsideologi. Ett annat ord är anställningsbarhet och arbetsmarknadens krav på kunskap. Rörlighet och anställningsbarhet är viktiga paradord i hela det pågående utbildningsbygget, helt i linje med den storpolitiska visionen om framtidens Europa.

Inom universitetsvärlden står vi därför inför frågor om vad för sorts kunskap man i dessa politiska visioner menar att våra studenter skall ha tillägnat sig efter en kandidatexamen, en magisterexamen, en masterexamen, en licentiat- respektive en doktorexamen. Vi har ansvar för ett vetenskapligt kunskapsinnehåll, som i de olika ämnena inte alltid kan uppfylla arbetsmarknadens svängningar och behov i en globaliserad världsekonomi. Det finns riktlinjer för hur en utbildning skall vara till sin struktur och sitt innehåll. Utbildningens mål skall vara formulerade efter

kunskap och förståelse, färdighet och förmåga, värderingsförmåga och förhållningssätt. För de mer avancerade examensnivåerna ställs ökade krav (Högskoleförordningen hemsida). Det blir allt viktigare för utbildningsinstitutionerna att följa förordningens formuleringar för att få kurser godkända inom fakulteten och av rektorn.

Utbildning är ett väldefinierat uppdrag. De nya utbildningsmålen har krävt en omorganisation av hela den arkeologiska utbildningen, dess struktur och innehåll. En god ämneskunskap i arkeologi räcker därför inte numera, utan även konkret arbetslivskunskap måste integreras i själva arkeologiutbildningen. Högskoleverkets utvärdering 2003 av arkeologiutbildningarna visar att det fanns en god kvalitet, engagerade studenter och doktorander vid landets universitet och högskolor. En väl fungerande struktur förändras i snabb takt i enlighet med de politiska direktiven.

Omorganisationen av utbildningen har inneburit att kunskapsinnehållet i utbildningen vidgats. Tidigare informella kontaktnät mellan akademiska kollegor och kollegor inom andra verksamheter formaliseras, eftersom våra kursplaner numera också innehåller moment av praktik på olika arbetsplatser.

Studenternas arbetsmarknad finns liksom tidigare långt bortom den traditionella arkeologin. Minisymposiet *Arkeologi och samhälle* utgör en del av den omställning av arkeologiutbildningen som håller på att ske. Vi måste undersöka, belysa och analysera arkeologins olika roller och vilka konsekvenser detta kan få för grundutbildning och forskning.

Utbildning måste få kosta

Det finns ett krav på rationalitet och en kostnadsmedvetenhet inom det högre utbildningsväsendet liksom det gör inom andra samhällssektorer. En följd av detta krav är att det bildas större administrativa enheter inom universiteten, dessutom sker samslagningar av ämnen till storinstitutioner. En administrativ integrering ger utrymme för en satsning på god ämneskunskap och ett gott pedagogiskt innehåll.

Det finns ändå en oro bland universitetsanställda om att själva ämnesidentiteten kan komma att urholkas. Kanske minskar möjligheter till ämnesspecialisering till förmån för en mer allmänvetenskaplig inriktning inom grund- och forskarutbildningen? Vid Lunds universitet ingår numera ämnena Arkeologi, Antikens kultur och samhällsliv, Historisk arkeologi och Historisk osteologi i ett huvudområde *Arkeologi och antikens historia*. Vi kommer att behålla våra olika ämnen. Ämnesidentiteten är viktig och den använder vi oss av i utbildningsmoment i flera gemensamma kurser på institutionen.

Gedigna kunskaper, utbildning och bildning, är livsnerven i ett samhälle. Det är viktigt för alla medborgare att med kunskap våga vara lyhörda för att kämpa emot närsynthet vare sig det gäller miljö, klimat, migration, historia eller estetik. Idag är de flesta inom universitetsvärlden överens om att utbildningarna kan bli bättre.

Man kan inte bortse från att år av neddragningar och att ett system med medelstildelning per student inte har fungerat. Neddragningarna har medfört att dyrbara utbildningsmoment prioriterats bort. Detta har drastiskt minskat möjligheten att tillgodose flera praktiska och teoretiska moment i utbildningen, vilket i sin tur drabbar utbildningens möjligheter att tillgodose

behovet av utomvetenskapliga kompetenser. Vi ser därför fram emot nya och bättre system av tilldelning av en studiepeng per utbildningsplats. Utbildning måste få kosta.

Arbetsmarknad och arkeologiutbildning

Det finns många olika sorters arkeologi och flera olika arbetsfält för en person med arkeologisk utbildning. Högskoleförordningens krav på anställningsbarhet gör att det inte enbart går att tänka på en arbetsmarknad inom kulturmiljövård, uppdragsarkeologi, förmedling, utbildning och forskning. Det finns flera andra yrkesområden med utbildande, undersökande eller förvaltande arbetsuppgifter där en arkeologiutbildning är relevant. Inom journalistiken, kriminalpolisen och i projektledning inom företagsvärlden finns våra examinerade studenter. Det arkeologiska tänkandet med metodiska och tolkande analyser ger en betydelsefull kunskap, som kan användas i andra sammanhang (Fig. 2).

Det är vår skyldighet att ha en bredd i den arkeologiska utbildningen. Studenterna betalar dyra studiemedel. De måste få en kvalitativt god och bred utbildning, som visar arkeologins olika sidor och som ger möjlighet till arbeten i flera olika samhällssektorer.

Utbildningen i arkeologi skall inte bedrivas med inriktning på en enskild framtida yrkesutövning. Motsatsen hävdades av en företrädare för Riksantikvarieämbetet i en paneldebatt om arkeologisk utbildning på den nordiska arkeologikonferensen Nordic TAG (Theoretical Archaeological Group) 2005 i Lund. Men det är en stor villfarelse att vårt utbildningsuppdrag enbart skulle kunna leda till en smal sektorsbunden kunskap inriktad mot kulturarvsfrågor. Utbildning i arkeologi är så mycket bredare

Fig. 2. Studenter provar på olika yrkesroller. Här möter de under sin första vecka förmedling och pedagogik i det rekonstruerade långhuset vid trelleborgen i Trelleborg i Skåne (Foto: Kristina Jennbert 2006).

och den skall sluta an till flera andra yrkeskarriärer förutom att arkeologi självklart också ger bildning.

Den arkeologiska grundutbildningen sker på många olika platser i landet och den kan därför ha skiftande innehåll och fokus. Det är bra. Det finns inte en sorts arkeologisk utbildning och en objektiv, teori- och samtidsberoende arkeologisk kunskap att lära ut.

Även forskarutbildningen har påverkats av den s.k. Bologna-processen och från 1 juli 2007 gäller en ny högskoleförordning. En stor förändring ägde rum 1998 med den s.k. Thamreformen, som bl.a. innebar ett krav på försörjning under den då stadgade 4-åriga forskarutbildningen.

”NÄ, NU SKA JAG LÄSA ARKEOLOGI”

Vid varje ansökningstillfälle för forskarstöd vid landets universitet är söktrycket numera mycket stort. Under de senaste 10 åren har antalet forskarstuderande radikalt minskat. Vid området för humaniora och teologi i Lund har man under flera år inte kunnat lysa ut några forskarutbildningstjänster. Trots detta har nästan samtliga av de nydisputerade inom arkeologi-ämnena arbete inom olika sektorer i samhället. Sedan år 2000 har drygt 40 personer disputerat vid institutionen i Lund och av dem finns 14 vid universitet, 17 inom uppdragsarkeologin, 3 inom museisektorn, 1 på bibliotek, 1 inom kulturmiljövården, 2 vid de svenska instituten utomlands, 1 inom industrin och 1 är egen företagare. Det finns en arbetsmarknad för dem som har disputerat, något som sällan tas upp i media. Högre utbildning är attraktiv på arbetsmarknaden, men kanske inte alltid i den form som arkeologistudenter först tänker sig. Kunskap efterfrågas.

Röster från de som har studerat arkeologi

Fackförbundet DIK:s (Dokumentation, Information, Kultur) enkät *Vad blev det av dig som läste arkeologi?* (2004) belyser arkeologernas arbetssituation och anställningsvillkor, men även situationen för de arkeologutbildade som valde en annan yrkesbana än arkeologi och kulturmiljö. För vissa av arkeologerna hade det tagit mer än 10 år att få en tillsvidareanställning och de flesta av dem var visstidsanställda. Enligt enkäten har kvinnliga arkeologer sämre anställningsvillkor och karriärmöjligheter än sina manliga kollegor. Osäkerheten och otryggheten med säsongarbete och tillfälliga anställningar var ett tydligt budskap från de drygt 400 som deltog i undersökningen.

De som besvarade enkäten var av den uppfattningen att per-

soner, som skaffat sig humanistiska inslag i sin utbildning kan se större sammanhang och göra livstolkningar. De efterlyste mer tvärvetenskap och påpekade behovet av att tydligare marknadsföra humaniora.

Det positiva inslaget i enkäten visade att arkeologerna trivdes bra med sina arbetsuppgifter och arbetskamrater. Flera var dock kritiska mot den egna yrkeskåren, som ansågs tänka snävt kring sin yrkesroll och uppvisade ett oprofessionellt revir- och prestigetänkande. Man ansåg också att man utbildar för många arkeologer i landet.

Precis som DIK skriver i sina kommentarer behöver inte studier i arkeologi enbart leda fram till ett yrkesliv som arkeolog. Utbildningen i arkeologi handlar inte enbart om fältarkeologi. DIK skriver att arkeologi är ett akademiskt ämne, som förbereder studenterna för att lösa problem på ett systematiskt sätt, och utbildningen ger dem en orientering om ett vetenskapligt fält. Det finns möjligheter för studenter att få sin utkomst på långt fler sätt än vad man tidigare avsåg med en arkeologiutbildning.

Enkäten ger en tankeställare om att det även inom kåren behövs en öppnare attityd till nyttan med en arkeologiutbildning.

Kunskapens innehåll och villkor

Utbildning handlar om att en person skall tillägna sig kunskaper, lära sig att växa genom kunskap. Man kan tala om en sorts ”kunskapande”. Men vem bestämmer egentligen kunskapsinnehållet i arkeologiutbildningen?

I Högskoleförordningen regleras strukturen och det övergripande målet, villkoren för utbildningen. Den enskilda studenten skall tillägna sig en analytisk förmåga, ett kritiskt tänkande, en

förmåga att söka, sammanställa och presentera information. Sedan är det vi på institutionsnivå som undervisar och bestämmer det ämnesmässiga kunskapsinnehållet i våra kurser.

Kunskapsinnehållet i ämnet Arkeologi kan kort beskrivas. Studenterna lär sig ett arkeologiskt tänkande och kan använda sina kunskaper om människan och förmoderna samhällen i ett långt tidsperspektiv. Deras kunskaper om kulturteorier och sociala teorier ger verktyg för dem att analysera och värdera ”här och där, då och nu”. Att reflektera kring materiell kultur och vad materialitet kan betyda är nödvändigt för den som studerar arkeologi, att lära sig arbeta med materiell kultur. Att inventera, att gräva, att dokumentera, att klassificera, att registrera, att strukturera och att tolka arkeologiska utgrävningar, liksom sin egen materiella omgivning, är en del av det arkeologiska tänkandet. Häri ingår att lära sig behärska det arkeologiska språket, så att man obehindrat kan använda begrepp som t.ex. typologi, periodsystem eller nordisk djuornamentik. De lär sig metoder för att hantera tid och kronologier, med all nödvändig källkritik och fråga om representativitet. En *urundran* om mänskligt liv under tusentals år stillas.

Den arkeologiska terminologin är en modern konstruktion, och den mytskatt om förhistorien, som finns i andra ideologiska och politiska system än dagens, utgör en stor del av kunskapsinnehållet i arkeologiutbildningen. Vetenskapshistoria, kunskapsteori och kulturteori är, liksom frågor om etik, en del av arkeologiutbildningen.

Utbildning handlar om att studenterna skall tillägna sig kunskaper. Kunskap är ett ”kunskapande” precis som Sven Eric Liedman uttrycker i sin bok *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper* (Liedman 2001):

- Kunskap måste man tillägna sig
- Kunskap är inte något som man ena dagen tar till sig, för att andra dagen kasta ifrån sig
- Kunskap är inte något ytligt, en fernissa, utan kunskap är införlivad i hela människans sätt att leva
- Varje individ har sin egen kunskapsproduktion och därmed sin unika bildningsväg
- Kunskap är en del av vår identitet, samtidigt som den är ett begärligt byte för makten och penningen

För inte så länge sedan var den vetenskapliga normen att producera en värdeneutral kunskap. Idealet i vetenskapen var att de arkeologiska föremålen, fynden, stod i centrum för en objektiv kunskap. Idag ser man annorlunda på innehållet och karaktären av vetenskaplighet, där tolkningsperspektiven ger oss en möjlighet att finna flera lösningar på ett problem. Kunskap blir på så sätt förankrad hos uttolkarna och deras utgångspunkter, dvs. vår tids normer och värderingar. Den arkeologiska utbildningen innehåller därför etiska och kritiska perspektiv om vad för sorts arkeologi som finns runtomkring oss.

All kunskap och därmed kommunikation har ideologiska förtecken. Riksantikvarieämbetets medverkan i den kulturpolitiska satsningen Agenda Kulturarv är ett intressant exempel på att man under 1900-talet i ökande utsträckning betonade vikten av demokrati och välfärd (*Agenda kulturarv: slutrapport 2004*).

Kommunikationsinnehållet har utgått från andra frågor tidigare, påpekar språkvetaren Jan Svensson vid Lunds universitet. Under 1500-talet betonades religiösa förhållanden i samband med genomförandet av reformationen. 1600-talet präglades av stormaktens politiska och ideologiska intressen, vilket fick conse-

”NÄ, NU SKA JAG LÄSA ARKEOLOGI”

kvenser för den dominerande samhällsideologin. Under 1700-talet betonades ”det nyttiga”, och ett vetenskapligt förhållningssätt började framtona. Under 1800-talet kom argumentationen för ekonomisk och politisk frihet att bli alltmer framträdande. Det är tydligt att politiska och sociala förändringar påverkar vad som bedöms viktigt att kommunicera, ett innehåll som växer fram med samhällsförändringar (Svensson 1988:27).

Den arkeologiska utbildningen kan i lika hög grad beskrivas i termer av samhällskonjunkturer. Utbildningen liksom kunskapens innehåll och villkor har ideologiska förtecken inte minst i samband med europeiseringen av utbildningen.

Att läsa arkeologi

Studenterna har en omfattande praktisk och teoretisk kunskap efter en arkeologiutbildning. Givetvis behärskar studenterna det arkeologiska språket. De har kunskaper om föremål, kulturgrupper och tolkningsperspektiv. De har kunskap om hur förhistorien och arkeologin använts på flera olika sätt i det moderna samhället. De kan resonera om sociala identiteter, existentiella frågor och genusidentiteter. De kan reflektera och utvärdera, ta itu med de stora och eviga livsfrågorna. De kan arbeta självständigt och fungera i ett team. Att skriva och presentera resultat har de gjort under hela utbildningen.

Inom arkeologifacket arbetar flera utbildningsgenerationer av arkeologer och därför finns det naturligtvis flera uppfattningar om vad arkeologi är och om arkeologins roll i samhället. Jag undrar om det faktiskt inte var samma lockelse, som studenterna har idag, som gjorde att de flesta började läsa arkeologi. Det verkar som om många av oss som började studera arkeologi

Fig. 3. Utgrävning i Uppåkra (Foto: Kristina Jennbert 2006).

för årtionden sedan inte alltid var helt uppmärksammade på att utbildning är en samhällsangelägenhet.

Idag, när studenterna kommer till oss är det inte främst kulturavets betydelse och visionen om demokrati och välfärd eller det europeiska projektet, som är det viktigaste för dem. För de flesta är det ett stort intresse för arkeologi, för arkeologens yrkesroll. Det är kunskapen om det förflutna, ett spänningens äventyr, som lockar (Fig. 3).

Att vara arkeolog är ett av alla drömyrken. Själv sa jag: ”Nä, nu skall jag läsa arkeologi”. Jag hade ingen beredskap inför mitt kommande yrkesliv, men var fylld av en vilja att få gräva och att få veta. Arkeologi hör till en av bildningens högt värderade kunskaper även om utbildningspolitiska mål styr strukturen och delvis innehållet i all arkeologiutbildning.

”NÄ, NU SKA JAG LÄSA ARKEOLOGI”

Referenser

- Agenda kulturarv: slutrapport 2004*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Liedman, S. E. 2001. *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Stockholm: Bonnier.
- Svensson, J. 1988. *Kommunikationshistoria. Om kommunikationsmiljön i Sverige under fem sekler*. Lund: Studentlitteratur.

Internet

- Högskoleförordningen hemsida <http://www.hsv.se/lagochratt/lagoch-regler/hogskoleforordningen>. Besökt den 10 november 2008.
- Högskoleverket utvärdering 2003*
<http://www.hsv.se/kvalitet>. Besökt den 10 november 2008.
- Vad blev det av dig som läste arkeologi?2004*. Enkät av fackförbundet DIK.
<http://www.dik.se>. Besökt den 10 november 2008.

Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No 58

Arkeologi och samhälle

Bodil Petersson, Kristina Jennbert &
Cornelius Holtorf (red.)

Boken är finansierad av Stiftelsen Fil dr Uno Otterstedts fond för främjande av vetenskaplig forskning och undervisning, Magnus Bergvalls stiftelse och Ebbe Kocks stiftelse

Bodil Petersson, Kristina Jennbert, Cornelius Holtorf (red.)
Arkeologi och samhälle
Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet
Lund 2009

COPYRIGHT © Institutionen för arkeologi och antikens historia samt författarna
OMSLAG OCH GRAFISK FORM Stilbildarna i Mölle/Frederic Täckström
OMSLAGSFOTO Kristina Jennbert, 2008
REPRO OCH TRYCK Bokpro AB, Bjärnum/Kristianstads Boktryckeri AB 2009
ISSN 0065-0994
ISBN 978-91-8957-826-5
DISTRIBUTION www.arkeologibocker.se

Innehåll

Arkeologi och samhälle <i>Bodil Petersson, Kristina Jennbert & Cornelius Holtorf</i>	7
”Nä, nu skall jag läsa arkeologi” Arkeologiutbildning i blickfånget <i>Kristina Jennbert</i>	13
Arkeologi i tv Intervju med Mikael Hylin, producent för programserien <i>Utgrävarna</i> <i>Cornelius Holtorf & Bodil Petersson</i>	29
Agenda arkeologi – upplysning, terapi eller moral <i>Jes Wienberg</i>	53
En insikt i synen på arkeologi <i>Mats Engström</i>	65
Arkeologi – frälsning för folket? <i>Anders Högberg</i>	77
Den hälsovådliga resan i tiden <i>Bodil Petersson</i>	97